

Darja Mihelič

PRISPEVEK K POZNAVANJU OBRTI V SREDNJEVEŠKIH MESTIH PIRAN, LJUBLJANA IN MARIBOR

Referat na kolokviju ob stoletnici rojstva Milka Kosa v Ljubljani, 10. december 1992

Prispevki na posvetovanjih običajno stremijo za tem, da bi prikazali sintetično in zaokroženo celoto določenega problema. To pa je možno le tam, kjer raziskave tečejo že dalj časa in je na razpolago tudi večja bera objav.

Ta prispevek ne temelji na več desetletnih raziskavah. Predstavi skuša delne izsledke raziskave, ki je v teku in še ni dokončana. Gre za poskus statistično – kvantifikativnega ovrednotenja obrti v nekaterih srednjeveških mestnih naselbinah na Slovenskem. V predstavitev so konkretno pritegnjeni dve celinski srednjeveški mesti Ljubljana in Maribor ter obmorski Piran. Opravljena je primerjava stanja v mestih med seboj s poskusom ugotovitve razlogov za različnosti.

Obrtne skupine, ki jih raziskava upošteva, so: prehrambene, usnjarske, tekstilne, kovinarske, lesne, gradbene, in skupek drugih strok. Ribištvo, solarstvo, krčmarstvo in kramarstvo niso upoštevani pri obrtnih strokah, ker bi bila zaradi različnih naravnih danosti, pa tudi zaradi različnih pravnih omejitev (glede vinotočev) kvantifikativna primerjava primorskega mesta z obema celinskima nerealna.

Skupine obrti in stroke v njih so sestavljene glede na panoge, ki jih omenjajo konkretni zapisi in ne glede na nek idealen vzorec vseh obrti, ki so se pojavljale v srednjeveških mestih. – Zadnja skupina, tim. »druge« obrti je sestavljena umetno in pridružuje lončarsko in steklarsko obrt k storitvenim obrtem: to pa zato, ker je število nosilcev teh dveh obrtnih panog zelo nizko in bi onemogočilo kakršnokoli smotno primerjavo.

PREHRAMBENE STROKE: mlinarstvo, peka kruha, mesarstvo, oljarstvo, kuha za druge, peka kostanja, žganjekuha.

USNJARSKÉ STROKE: usnjarstvo, krznarstvo irharstvo, čevljarstvo jermenarstvo, sedlarstvo.

TEKSTILNE STROKE: tkalstvo, striženje sukna, krojaštvo, klobučarstvo.

KOVINARSKÉ STROKE: kovaštvo, žebjarstvo-iglarstvo, ključavničarstvo, pilarstvo, orožarstvo-mečarstvo, nožarstvo, puškarstvo, kositarstvo, zlatarstvo.

LESNE STROKE: žagarstvo, lokarstvo, tesarstvo, kolarstvo, mizarstvo, skrinjarstvo, sodarstvo, obročarstvo, coklarstvo, smolarstvo.

GRADBENE STROKE: gradbeništvo, zidarstvo, klesarstvo.

DRUGE STROKE: lončarstvo, steklarstvo, brivstvo, padarstvo-zdravništvo, slikarstvo.

Časovna enota, znotraj katere so vzorci predstavljeni, je eno desetletje. Za Maribor in Ljubljano je to drugo desetletje druge polovice 15. stoletja (torej čas od 1460 do 1469), za Piran četrto desetletje 14. (od 1330 do 1339).

Študija temelji na tipičnih zgodovinskih **virih**, torej na pisnem gradivu. Za kvantifikacijsko-statistične ocene so pisni viri ustrežnejši od materialnih, za proučevanje obrtne tehnike pa verjetno drži obratno.

Glede uporabnosti virov za kvantifikacijske ocene so idealni davčni registri in obračunske knjige. Tovrstno gradivo iz Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu je za mesto **Maribor** za razdobje od 1452 od 1593 objavil Jože Mlinarič v 17. snopiču Gradiva za zgodovino Maribora. Prvo od popolneje dokumentiranih desetletij v tej objavi je drugo desetletje po sredi 15. stoletja. Ta analiza priteguje podatke, in jih dopolnjuje še z drugimi zapisi iz Gradiva za zgodovino Maribora, ki posegajo v to razdobje.¹

¹ J. Mlinarič, Gradivo za zgodovino Maribora VII/1981, VIII/1982, XIII/1987, XIV/1988, XVII/1991.

Gradivo za zgodovino **Ljubljane** Boža Otopca je za desetletje 1460 do 1469 za kvantifikacijo manj zgovorno kot mariborsko. Podoba izpopolnjujejo podatki o ljubljanskih meščanih iz fevdne knjige cesarja Friderika III. v letih 1444 do 1469 in iz fevdne knjige Jamskih iz časa 1453 do 1480 (prav tako objavljeni v Gradivu za zgodovino Ljubljane).²

Davčni registri za Ljubljano se začno šele v 16. stoletju. Zanimivo je vprašanje, če in koliko so starejši podatki za šestdeseta leta 15. stoletja skromnejši od kasnejših podatkov iz treh desetletjih 16. stoletja (od 1521 do 1550), ki jih je na osnovi sodnih protokolov in knjige prejemov – torej virov, ki jih sicer moremo oceniti kot primernejše za tovrstno obdelavo – za Ljubljano objavil Ivan Slokar.³ Presenetljivo se je izkazalo, da je starejša slika zgovornejša in da je v njej kljub nekoliko nižjemu skupnemu številu vseh obrtnikov zastopanih več vrst obrti kot v treh desetletjih pred sredo 16. stoletja. Podatki o obrteh za ista tri desetletja (od 1521 do 1550) za Maribor⁴ pa so se izkazali za neprimerljive z (Slokarjevimi) ljubljanskimi, ker pri teh ni navaden delež prehrabnih in storitvenih obrti, ki so v Mariboru zelo močno zastopane.

Za **Piran** imamo za šestdeseta leta 15. stoletja na razpolago številne neobjavljene izvornike, katerih intenziven pregled bo zahteval še dosti časa. Davčnim registrom in knjigam so med piranskimi viri še najbližje knjige dohodkov in izdatkov kamerarjev piranske komune. Prav za obravnavano desetletje od 1460 do 1469 pa je ta vir skromnejši. Obstoj pa še dosti drugih vrst virov, ki jih bo prav tako potrebno pritegniti v pretres. To delo še ni opravljeno, pričujoča primerjava pa priteguje podatke iz več kot sto let zgodnejšega desetletja 1330 do 1339.⁵ Ta odločitev vpeljuje motečo okoliščino, saj se v Piranu tega časa ne pojavljajo nekatere obrtne panoge, ki so kasnejšega postanka (npr. puškarstvo).

Kako kvantificirati obrt v srednjeveškem mestu? Kaj uporabiti kot kriterij ali števno enoto?

– Zanesljivo kvantifikacijsko oceno obrti oz. industrije v sodobnejšem času omogočajo konkretni statistični in drugačni podatki o vrednosti proizvodnje oz. o količini proizvedenih izdelkov. – Takih podatkov pa za omenjena mesta v navedenem času ni na razpolago.

– Za primerjavo bi moglo služiti konkretno število znanih obrtno-proizvodnih obratov. Dognana količina proizvodnje v posameznem obratu bi omogočila pavšalno oceno celotne proizvodnje v vseh obratih skupaj. – Omembe proizvodnih obratov pa se v zapisih pojavljajo nesistematično, od obrti do obrti različno ter so preredke in preveč naključne, da bi predstavljale zanesljivo osnovo za kolikor toliko trdne zaključke.

– Tretja vrsta podatkov, ki jo moremo – in jo tudi bomo – pritegniti v oceno, pa je število znanih obrtnikov, ki so se pojavlja v Mariboru, Ljubljani in Piranu v omenjenih desetletjih. Poklic – obrtni ali kak drug – je včasih predstavljal obvezen dodatek k imenu osebe, ki je nastopala v zapisu. Glede tega med obravnavnimi mesti ni bilo posebnih razlik. Za posamezno mesto pa v dobri meri velja enaka naključnost omemb za vse poklice. Za vsako posamezno mesto torej lahko po enakih kriterijih za vse poklice ugotovimo poklicno strukturo oseb, ki se pojavljajo v zapisih. Množica tistih, ki se v virih ne omenjajo, je seveda pri tem avtomatično zanemarjena.

Za posamezno mesto lahko ugotovimo **konkretno število obrtnikov**, ki se omenjajo v zapisih v določenem razdobju.

Tabela za obravnavana mesta predstavlja zbrane podatke o številčnem stanju obrtnikov posameznih strok, ki jih srečamo v zapisih. Nastanek take tabele spremljajo prenekateri pomisleki. Osnovni problem se pojavlja pri določitvi števila obrtnikov posamezne stroke: obrtnik je včasih označen le z obrtjo, ki jo izvaja, običajno pa tudi z imenom, ki se lahko pojavi v več inačicah. Včasih je dodan priimek, spet drugič poreklo (kraj). Omenja se npr.: schuester von Rogas, Andre schuester, Andre Esel schuester in Es (e)l schuester von Rogas. Upravičena je domneva, da gre tu vselej za eno in isto osebo. – Pri nižji od obeh navedb

² B. Otopec, Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku III/1958, VI/1961, VII/1962, IX/1964, X/1965, XI/1966.

³ I. Slokar, Rokodelstvo in industrija v Ljubljani od konca srednjega veka do leta 1732, Ljubljanska obrt od srednjega veka do začetka 18. stoletja, Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, Razprave 3, Ljubljana 1972, 57–58.

⁴ J. Minarič, Gradivo za zgodovino Maribora XI/1985, XIII/1987, XIV/1988, XV/1989.

⁵ Po D. Mihelič, Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340, Dela SAZU, Ljubljana 1985, 52–92.

SEŠTEVEK OBRTNIKOV/OBRTNIH OBJEKTOV**PREHRAMBENE STROKE**

	Maribor	Ljubljana	Piran
mlinarji/mlini	3-4	5	16
peki	10-13	2	8
mesarji/mesarske stojnice	13	8	6
oljarji			3
kuharji	2	3	
kostanjarice	4		
žganjekuhec	1		
suma	33-37	18	33

USNJARSKE STROKE

	Maribor	Ljubljana	Piran
usnjarji	7-13		
krznarji	9-11	14	6
irharji	1	1	
čevljarji	17-18	3	41
jermenarji	1		
sedlarji	1		
suma	36-45	18	47

TEKSTILNE STROKE

	Maribor	Ljubljana	Piran
tkalci	8-9		1
suknostriči	1	2	
krojači	22	5	9
klobučarji	5	1	2
suma	36-37	8	12

KOVINARSKES STROKE

	Maribor	Ljubljana	Piran
kovači	11-14	13	6
žebjarji-iglarji	1	1	
ključavničarji	1	3	
pillarji	1		
orožarji-mečarji	1		1
nožarji	1		
puškarji	1		
kositrarji	1		
zlatarji	2	2	
suma	20-23	19	7

LESNE STROKE

	Maribor	Ljubljana	Piran
žagarji		1	1
lokarji	2-4		
tesarji	7-9		4
kolarji	3		
mizarji	2		
skrinjarji		1	
sodarji	7-8		10
obročarji			3
coklarji	2		
smolarji			7
suma	23-28	2	25

GRADBENE STROKE

	Maribor	Ljubljana	Piran
gradbeni mojster	1		
zidar	5	1	9
klesarji	1	1	
suma	7	2	9

DRUGE STROKE

	Maribor	Ljubljana	Piran
lončarji	4–5		1
steklarji	1		
brivci			4
padarji-zdravniki	5		5
kopališča		4	
slikarji	2		
suma	12–13	4	10

števila obrtnikov na tabeli so v okviru posamezne obrtne skupine rigorozno združena vsa imena, kjer bi lahko šlo za eno osebo, večje število pa dopušča možnost, da gre v nekaterih primerih za več oseb. Pri vseh (kasnejših) izračunih razmerij pa je upoštevana nižja vsota.

Druga težava je v tem, da raznovrstni pritegnjeni izvorni zapisi za omenjena mesta dajejo podatke, ki so pripravni za kvantifikacijo, po različnih kriterijih. Za Ljubljano je v obeh fevdnih knjigah za nekatere obrti ohranjeno več omemb različnih obrtnih obratov (mlinov, mesarskih stojnic, kopališč) kot tovrstnih poklicnih obrtnikov. V teh primerih je po načelu, da na posamezen obrat pride vsaj en obrtnik, upoštevano število obratov, zanemarjeno pa je število omenjenih obrtnikov, ker so nekateri od njih verjetno delali na kakem od znanih (že upoštevanih) obratov. Enako je za Piran privzeto po statutu predpisano število osmih pekov in ne le štirih, kot jih konkretno srečamo v zapisih iz tridesetih let 14. stoletja.

Absolutno število znanih obrtnikov v obravnavanih treh mestih je v veliki meri odvisno od tipa ohranjenega gradiva in od količine pregledanih virov. Ti se od mesta do mesta razlikujejo. Absolutno število evidentiranih obrtnikov v posameznem mestu zato ne more služiti za primerjalno oceno večje ali manjše uveljavljenosti obrti v različnih mestih. V tak namen bi lahko služil le delež, ki ga obrtni poklici zavzemajo med vsemi poklici v mestu. Razlike med obravnavanimi mesti v absolutnem številu obrtnikov določene stroke pa predstavljajo predvsem različno zgovornost oz. različno količino ohranjenih in upoštevanih zapisov za omenjeni desetletni razdobji.

SEŠTEVEK OBRTNIKOV/OBRTNIH OBJEKTOV PO OBRTNIH SKUPINAH

	Maribor	Ljubljana	Piran
Prehrambene stroke	33–37	18	33
Usnjarske stroke	36–45	18	47
Tekstilne stroke	36–37	8	12
Kovinarske stroke	20–23	19	7
LEsne stroke	23–28	2	25
Gradbene stroke	7	2	9
Druge stroke	12–13	4	10
Suma sumarum	167–190	71	143

Ustrezno za primerjavo je, da najprej znotraj mesta v celotni kvoti obrtnikov ugotovimo deleže, ki odpadejo na posamezno skupino obrti (npr. na prehrambene obrti), znotraj skupine obrti pa na posamezno stroko (npr. na mesarsko obrt znotraj prehrambenih obrti). Taki deleži so primerljivi tudi med različnimi mesti. Znotraj celotne obrti pa je možno primerjati le močnejše (številčnejše bolj zastopane) skupine obrti in znotraj posamezne močnejše obrtne skupine le relativno močnejše zastopane obrtne stroke. Dilema se pojavlja v zvezi z obrtni, ki nedvomno sodijo v določeno obrtno skupino, a se pojavljajo le v enem od mest, ki nam

služijo za primerjavo (v Piranu npr. oljarstvo, ki ga Maribor in Ljubljana ne poznata). Ali je potrebno te obrti izločiti iz seštevka skupine in primerjati le seštevke tistih panog, ki se pojavljajo v vseh mestih? Kljub pomislekom ta analiza ne izloča tovrstnih specialnih obrti.

Zdaj pa si oglejmo **delež**, ki jih v kvoti obrtnikov vsakega od treh omenjenih mest obsega **posamezna skupina obrti**.

DELEŽ (%) OBRTNIH SKUPIN V OBRTI OBRAVNAVANIH MEST

	Maribor	Ljubljana	Piran
Prehrambene stroke	20%	25%	23%
Usnjarske stroke	22%	25%	32%
Tekstilne stroke	22%	11%	8%
Kovinarske stroke	12%	27%	5%
Lesne stroke	14%	3%	17%
Gradbene stroke	4%	3%	6%
Druge stroke	7%	6%	7%

Primerjava deležev, ki jih posamezne skupine obrti zavzemajo v obravnavanih mestih, omogoča naslednje zaključke:

– Prehrambene stroke so očitno v zapisih za vsa tri mesta zastopane s petinskim do četrtskim deležem, kar je dokaj usklajeno.

– Pri usnjarstvu je ta razpon od dobre petine do slabe tretjine, pri čemer je bilo največ obrtnikov tovrstnih strok v Piranu. To je povezano z dejstvom, da leži Piran ob morju in da je k njemu spadalo tudi obsežnejše zaledje: usnje se je uporabljalo v pomorstvu in pri poljedelskem orodju.

– V Mariboru so tekstilci zavzemali dobro petino, v Ljubljani le pol toliko, v Piranu pa še desetine ne. V Mariboru so se tekstilni obrtniki ukvarjali z vsemi fazami izdelave blaga od tkalstva, prek striženja sukna, do izdelave oblačil. V Ljubljani tkalcev v pregledanih zapisih ni zaslediti – mesto je morda v tem pogledu v obliki založništva sodelovalo s podeželjem.

– V kovinarskih strokah je prednost daleč na strani Ljubljane, kjer tovrstni obrtniki zavzemajo dobro četrtnino vseh obrtnikov, v Mariboru šestino, v Piranu le dvajsetino. Tu gotovo vpliva na eni strani oddaljenost Pirana od nahajališč kovin, na drugi pa časovna vrzel med izbranim vzorcem za Piran in ostalima mestoma: v tem razdobju so kovinarske stroke nedvomno doživele razvoj.

– Zanimivost opažamo tudi pri lesnih strokah. Medtem ko se v Mariboru in Piranu njihov delež suče okrog 15%, je v Ljubljani zanemarljivo nizek. In razlog za to? – V Mariboru in Piranu je vinska proizvodnja pogojevala sodarsko obrt, v Piranu pa bližina morja še ladjarsko. V Mariboru je na visok delež te skupine vplivalo tudi razvito lokarstvo. Izdelava tega orožja je cvetela zaradi bližine meje, ne nazadnje pa tudi zaradi turške nevarnosti.

– Razmeroma nizko kotirajo v vseh mestih gradbene in druge stroke.

V Mariboru so do neke mere enakovredni deleži prehrambenih, usnjarskih in tekstilnih strok, v Ljubljani prehrambenih, usnjarskih in kovinarskih. V Piranu ima primat skupina usnjarskih strok, sledijo pa prehrambene in lesne panoge.

Znotraj posameznih obrtnih skupin se pomudimo samo pri deležih nekaterih specifičnih panog:

– Pri prehrambenih strokah je v Piranu zlasti opazno veliko število mlinarjev. Mlinarstvo je dejavnost, ki se razvija izven ožje mestne naselbine. Ljubljana in Maribor sta imela malo primestnega okoliša, Piran pa je obvladoval precejšnje področje, zato je tudi delež mlinarstva v piranskih prehrambenih obrteh zelo visok. Piran je iz istega razloga in zaradi svoje geografske lege imel razvito oljarsko obrt, ki je bila obema celinskima mestoma tuja. Pač pa je mesarske obrti v Piranu bistveno manj kot v Ljubljani in Mariboru. Tu je nedvomno vplivala piranska obmorska lega z razvitim ribolovom; ribe so v piranskem jedilniku nadomeščale meso. – Kostanjarice se omenjajo le v Mariboru. Verjetno so obstoj te dejavnosti pogojevale naravne danosti. Omemba žganjekuhe v Mariboru nedvomno kaže, da ima ta proizvodnja na Štajerskem že staro tradicijo.

– Specializacija Maribora v usnjarskih strokah je očitna na prvi pogled, medtem ko je v Piranu »cerdo«, ki je v tabeli uvrščen med čevljarje, verjetno izdeloval raznovrstne usnjene izdelke. Pač pa je delež krznarjev v Piranu precej nižji v Ljubljani in Mariboru.

– Delež krojačev je v tekstilni skupini pri vseh mestih visok. Omenili smo že, da je zlasti pri Mariboru opazen visok delež tkalcev.

– Tudi glede kovinarskih strok je bil Maribor precej specializiran glede raznovrstnih tovrstnih obrtnih vej, ki so se tam pojavljale. V vseh treh mestih pa so – naravno – v tej skupini najmočnejše zastopani kovači.

– Lesne stroke so v Ljubljani slabo zastopane, v Mariboru pa so precej specializirane. Zaradi razvitega sodarstva in lokarstva ob tesarstvu dosegajo lesne stroke v obrteh tedanjega Maribora opazen delež. V Piranu pa delež teh obrtnikov ob tesarjih dvigujejo sodarji, obročarji in ne nazadnje smolarji, ki so delali za potrebe gradnje plovil.

– Gradbene stroke so premaloštevilne, da bi omogočale kakšne »globokoumejš« zaključke.

– V skupku »drugih« strok izstopa v Mariboru število lončarjev. Med storitvenimi obrtni se v Mariboru in Piranu omenja dokajšnje število ljudi, ki so skrbeli za zdravje meščanov. V Piranu je bil eden od zdravnikov redno plačani občinski uslužbenec. Na področju Ljubljane se omenja kar nekaj kopališč; kopaliških mojstrov – »bademeister« – pa v omenjenih virih ni zaslediti. Od umetniških poklicev v obravnavanem razdobju omenjajo viri le za Maribor dva slikarja.

O statistični, številčni, dolgočasni plati obrtnega življenja v nekdanjih Mariboru, Ljubljani in Piranu bi bilo to sicer vse. Mnogo pestrejša in slikovita pa je opisna. **uporabna podoba** teh obrti.

Utrinek iz Maribora: v šestdesetih letih 15. stoletja so se ljudje zavedali turške nevarnosti, ki jo omenja tudi zapis, objavljen v Gradivu za zgodovino Maribora. Mar je torej goli slučaj, da si je mesto naprtilo precej stroškov za toplo udobje mestnih čuvajev? Za leto 1465 so prejeli 20 liber denarjev (po 8 šilingov oz. po 240 denaričev); eden od njih je dobil 75 denaričev, ker je deset noči bedel, preden so našli namestnike zanj. Čuvaj se je smel oskrbeti s toplim kožuhom za 3 libre, z obuvalom iz klobučevine za 77 denaričev. 19 denaričev je šlo za kurjavo čuvajev, njim pa je bila nemenjena tudi gradnja toplega prostorčka v cerkvenem stolpu, opremljenega s pečjo, pri katerem so pridno garali mariborski zidarji in tesarji.⁶

Za Ljubljano tega časa ni zaslediti omemb turške nevarnosti. Pač pa je meščansko družbo v začetku šestdesetih let pretresel škandal drugačnega značaja, ki ima le za lase privlečeno zvezo z obrtjo in temo tega prispevka.

Že pred božičem 1459 so v Zagrebu prijeli Jurija Grudna, ker je menda sodeloval pri umoru ljubljanskega meščana Lenarta Purkraba. Mučili so ga in med mučenjem je pred sodnikom in zapriseženci opisal potek umora: Miklavž Paradis naj bi žrtev kot prvi udaril s sekiro, potem jo je (pozor!) krojač Kotze zabodel z nožem. Morilca sta skupaj z Jurijem in Pavlom Podritnikom zapustila prizorišče umora in se napotila na dom pokojnika ter ga oropala. Septembra so Jurija obsodili. Najprej naj bi ga vlekli po mestu (Zagrebu) privezanega konju za rep, potem naj bi ga obglavili in razčetrili. Glavo in dele trupla naj bi razstavili na vidnih mestih v opozorilo. Maja 1461 pa je Miklavž Paradis, ki je bil v Ljubljani zaradi omenjenega umora zaprt, pa po vladarjevi milosti izpuščen, obljubil sodniku in mestnemu svetu, da bo zapustil deželo in odšel na Hrvaško, ter da se ne bo maščeval.⁷

In zveza z obrtjo? – Kotze je bil, kot omenjeno, krojač. In to je tudi vse.

⁶ J. Mlinarič, Gradivo za zgodovino Maribora XVII/1991, 42–56.

⁷ B. Otorepec, Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku VII/1962, št. 88; ibid. III/1958, 1561, 1. maj.

Zusammenfassung

**EIN BEITRAG ZUR KENNNTNIS DER GEWERBETÄTIGKEIT
IN DEN MITTELALTERLICHEN STÄDTEN PIRAN (PIRANO), LJUBLJANA (LAIBACH)
UND MARIBOR (MARBURG)**

Darja Mihelič

Im vorliegenden Beitrag wird der Versuch einer statistisch-quantitativen Bewertung der Gewerbetätigkeit in einigen mittelalterlichen Stadtsiedlungen in Slowenien unternommen. Als Beispiel wurden zwei kontinentale mittelalterliche Städte Ljubljana und Maribor sowie das küstenländische Piran herangezogen, wobei ein Vergleich zwischen den Städten angestellt wurde. Die Studie beruht auf veröffentlichten Quellensammlungen: auf dem Quellenmaterial für die Geschichte Ljubljanas (*Gradivo za zgodovino Ljubljane*) und auf dem Quellenmaterial für die Geschichte Maribors (*Gradivo za zgodovino Maribora*) sowie auf dem unveröffentlichten Urkundenmaterial des Piraner Archivs.

Die Gewerbegruppen, die in der Forschung berücksichtigt wurden, sind: das Nahrungsmittel-, Lederwaren-, Textil-, Metall-, Holz- und Baugewerbe. Andere Gewerbegruppen wurden in einer besonderen Gruppe zusammengefaßt.

Die Zeiteinheit, innerhalb deren die Muster vorgestellt wurden, ist ein Jahrzehnt. Für Ljubljana und Maribor ist es das zweite Jahrzehnt der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts (also die Zeit von 1460 bis 1469), bei Piran das vierte Jahrzehnt des 14. Jahrhunderts (von 1330 bis 1339). Als Quantifikationskriterium kommt die konkrete Zahl der bekannten Gewerbetreibenden in Maribor, Ljubljana und Piran in den erwähnten Jahrzehnten in Betracht.

Als Vergleichskriterium einer größeren oder geringeren Rolle der gewerblichen Tätigkeit in verschiedenen Städten kann der Anteil an gewerblichen Berufen an der Gesamtzahl der Berufe in einer Stadt dienen. Zunächst wird der Anteil an der Gesamtzahl der Gewerbetreibenden einer Stadt festgestellt, der auf einzelne Gewerbegruppen, innerhalb der Gewerbegruppe aber jener, der auf einzelne Gewerbebezüge entfällt. Solche Anteile sind auch zwischen verschiedenen Städten vergleichbar.

Der Vergleich von Anteilen, die einzelne Gewerbegruppen in den behandelten Städten einnehmen, läßt folgende Schlüsse zu: – Nahrungsmittelgewerbebezüge sind mit einem Fünftel- bis zu einem Viertelanteil ziemlich einheitlich in allen drei Städten vertreten. – Beim Lederwarengewerbe bewegt sich diese Spanne von gut einem Fünftel bis knapp einem Drittel, wobei Gewerbetreibende dieser Gewerbebezüge am stärksten in Piran vertreten waren. – In Maribor machten die im Textilzweig Tätigen gut ein Fünftel aus, in Ljubljana um die Hälfte weniger, in Piran nicht einmal ein Zehntel. Textil-Gewerbetreibende in Maribor beschäftigten sich mit allen Phasen der Stoffherstellung – vom Weben über Scheren bis zur Kleidungsherstellung. In Ljubljana sind in den gesichteten Schriften keine Weber zu verzeichnen – die Stadt war diesbezüglich vielleicht in Form des Verlags mit dem Land verbunden. – In den Metallzweigen nimmt Ljubljana eine führende Stellung ein. Gewerbetreibende dieser Zweige bilden gut ein Viertel aller Gewerbetreibenden, in Maribor ein Sechstel und in Piran ein Zwanzigstel. – Eine Besonderheit ist auch bei den Holzgewerbebezügen festzustellen. Während sich ihr Anteil in Maribor und Piran um 15% bewegt, ist er in Ljubljana fast unbedeutend. In Maribor und Piran bedingte der Weinanbau die Faßbinderei, in Piran die Lage als Küstenstadt auch den Schiffsbau. In Maribor schlug sich im hohen Anteil dieser Gruppe auch eine entwickelte Armbrustherstellung nieder. – Eine relativ geringe Stellung nehmen in allen Städten das Baugewerbe und andere Gewerbebezüge ein.

In Maribor sind die Nahrungsmittel-, Lederwaren- und Textilzweige ziemlich gleichmäßig vertreten, in Ljubljana dagegen die Nahrungsmittel-, Lederwaren- und Metallzweige. In Piran nimmt die führende Stellung die Gruppe der Lederwarenzweige ein, gefolgt von den Nahrungsmittel- und Holzgewerbebezügen.

Der Beitrag setzt sich auch mit der Spezialisierung und Vertretung von spezifischen Gewerben im Rahmen der Gruppen einzelner Gewerbebezüge auseinander. Alle Forschungsergebnisse sind aus den Tabellen ersichtlich.

ZBIRKA ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

Na upravi Zgodovinskega časopisa (SI-61000 Ljubljana, Aškerčeva 2, telefon 061/12-50-001, int. 210) lahko naročite naslednje zvezke knjižne zbirke ZČ:

1. **Edvard Kardelj-Sperans in slovensko zgodovinopisje.** Ljubljana 1980, 44 strani. – **180 SIT**
Zbornik objavlja predvsem gradivo z izrednega občnega zbora Zgodovinskega društva za Slovenijo (2. marca 1979) ob štiridesetletnici izida knjige Edvarda Kardelja-Speransa »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«.

2. **Franc Šebjanič: Šolnik in domoljub Adam Farkaš (1730–1786).** Ljubljana 1982, 24 strani. – **120 SIT**

Razprava o doslej skoraj nepoznanem zaslužnem prekmurskem protestantskem učenjaku in rektorju šopronskega liceja.

3. **Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem.** Posvetovanje ob štiridesetletnici Denarnega zavoda Slovenije, Ljubljana, 11. in 12. decembra 1984. Ljubljana 1987, 134 strani. – **400 SIT**

Zbornik objavlja 15 razprav o denarstvu, bančništvu, zaslužkih, cenah in življenjskih stroških na Slovenskem od antike do obdobja po drugi svetovni vojni.

4. **Dušan Kos: Bela krajina v poznem srednjem veku.** Ljubljana 1987, 76 strani. – **280 SIT**

Razprava o srednjeveški zgodovini Bele krajine (politične, upravne, cerkvene razmere, plemstvo, gospostva, mesta, agrarna kolonizacija).

5. **Janez Cvirn: Boj za Celje. Politična orientacija celjskega nemštva 1861–1907.** Ljubljana 1988, 88 strani. – **300 SIT**

Na podlagi nemških virov je avtor prikazal postopen prehod celjskih Nemcev od liberalne, v nacionalnem oziru manj napadalne politike do narodnostnega radikalizma, vsenemštva, antisemitizma in poudarjanja superiornosti arijske rase, ki so prevladali v desetletju pred 1. svetovno vojno.

6. **Predrag Belić: Prva tri desetletja jezuitov in Slovenci (1546–1569).** Ljubljana 1989, 40 strani. – **180 SIT**

Predvsem na podlagi korespondence škofa Textorja z Ignacijem Lojolskim so prikazane cerkvene razmere v Sloveniji, Textorjeva prizadevanja, da bi jezuit postal ljubljanski ali tržaški škof ter filoprotestantsko razpoloženje slovenskih študentov teologije v Rimu.

7. **Marta Verginella: Družina v Dolini pri Trstu v 19. stoletju.** Ljubljana – Trst 1990, 36 strani. – **160 SIT**

Večplasten vpogled v družinsko življenje vaške skupnosti, tipologija družin in poročnih zvez ter spremembe zaradi bližine mesta Trsta.

8. **Rajko Bratož: Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja.** Ljubljana 1990, 72 strani + pril. – **280 SIT**

Zgodovinska sinteza razvoja krščanstva v nekdanjem slovenskem prostoru od nastopa verske svobode do pokristjanjenja Slovencev.

9. **Petra Svoltjšak: Slovenski begunci v Italiji med prvo svetovno vojno.** Ljubljana 1991, 56 strani. – **240 SIT**

Leta 1915 so italijanske oblasti po zasedbi področij na desnem bregu Soče izselile civilno prebivalstvo; iz različnih krajev Italije so se vrnilo na domove spomladi 1919.

10. **Bogo Grafenauer: Oblikovanje severne slovenske narodnostne meje.** Ljubljana 1994, 44 strani. – **320 SIT**

Narodnostna meja se je do srede 19. stoletja pomikala na jug zlasti z agrarno kolonizacijo, v naslednjem obdobju pa z nasilno asimilacijo slovenskega prebivalstva.

Cena celotne zbirke je **2000 SIT**. Za člane ZZDS priznavamo 25%, za študente 50% popusta.